

Max, l'esquerdill

Hi ha paraules que la llengua ha sabut formar tan bé, que sembla talment que s'hagin descurat a dins algun fragment de la cosa que anomenen. La sonoritat d'*esquerdill*, posem per cas, conserva d'una manera tan mimètica la petita ferida d'agulla que deixa l'impacte d'una estella, que per acte reflex es pronuncia fent pinça amb l'ungla d'un dit i el tou d'un altre, com si examinessin una minúscula aresta que a la sola invocació del nom s'hi hagués adherit. De partícules com aquestes, la història de l'art n'és plena. Noms diminuts que punxen i desapareixen amb una bufada, per més que deixin una petita marca de grava, com la que imprimeix al paper un gra de sorra entre les pàgines d'un llibre. Cada vegada els trobo més intrigants i temptadors, aquests esquerdills inadvertits que el pas del temps garbella sense compassió. Ves a saber si no hem perdut amb ells l'oportunitat de completar la imatge d'una època, engrunada de mica en mica fins que ja no en queda més que una ruïna meticulosament enjardinada.

El cànon estètic no s'entreté en els detalls; va per feina, sense prestar atenció a les siluetes que es belluguen per les vores, com l'escultor Francesc Camplà, el pintor Martí Gimeno o el dibuixant i caricaturista de Sant Feliu de Guíxols Albert Martorell Portas, que firmava simplement Max. Amb aquest pseudònim, va fer entrar a la Girona noucentista, a través de les pàgines de la revista satírica *Aiguaforts*, un imaginari de senyorettes esveltes i elegants però de pòmuls angulosos i mirada felina, a punt ja de ser pèrfides, durant els anys de la Primera Guerra Mundial. Al costat de Joaquim Coll, que firmava Isaias, i de Joan Corominas, que ho feia com a Samuel o Lot, segons el dia, dels quals encara se saben menys coses, Max va introduir en aquesta ciutat de sotanes i bons burgesos una alegria que no es mereixia i, sobretot, el revers de l'ideal de feminitat camperola introduït per la Ben Plantada de Xènius. Les seves dones, al contrari, són mundanes, coquetes i notòriament espavilades. Molt més modernes i desinhibides que la casta Teresa: si fins i tot parlaven, anaven al cine i ballaven tango! Per descomptat, *Aiguaforts* va tenir una vida breu, a penes dos anys entre el març de 1914 i el gener de 1916, i amb ella va desaparèixer Max, l'esquerdill, també. Seguir-li el rastre és com intentar atrapar una volva de llum. En algun lloc he trobat que va néixer el 1890 en una família d'enginyers, però no se sap ni on ni quan va morir, excepte que als anys trenta se'n va anar a Amèrica —igual que Camplà i Gimeno—, perquè és un dels autors dels vitralls de la reconstruïda catedral de Manizales, a Colòmbia.

Llegint gasetilles minúscules, he esbrinat que amb divuit anys va fer de jurat d'un concurs de fotografia organitzat per l'Ateneu Social de Sant Feliu, al costat de Ricard

Mur; que va ser un dels millors dibuixants del *Papitu* —dit pels mateixos editors, que ja és mèrit; que el 1912 estudiava a l'Escola d'Arts i Indústries de Barcelona, on va guanyar una borsa de viatge, probablement amb destinació a París, perquè n'hi ha que el relacionen amb la bohèmia de Montmartre; que a la primavera de 1915 es va establir a Girona, on s'integraria a la colla de ninotaires d'*Aiguaforts* i presentaria una exposició a Athenea, i que el 1916 va guanyar una plaça de professor de dibuix a Madrid en unes oposicions a les quals també concorria Prudenci Bertrana i de les quals va ser exclòs, constato amb estupor, el bonadós Josep Aguilera perquè es va descuidar de compulsar la partida de naixement. A la capital espanyola, va col·laborar a la revista *La Esfera* i va participar en els salons d'humoristes organitzats pel crític José Francés, almenys fins al 1920. I ja està. Fa molta ràbia no saber-ne res més. El seu retrat, l'hem de refiar a una autocaricatura que va publicar a la revista gironina, en què es dibuixa amb un rostre més aviat deixatat, de front ample i rugós, ulls enfonsats dins unes bosses prominents, nas arromangat i boca petita i molsuda que devia amagar unes dentetes d'animal rosegador.